

6 Αυγούστου 2018

Αντίδωρο μ' ένα τσαμπί σταφύλι

Πολιτισμός / Λαογραφία-Παράδοση

Βασίλειος Χάδος, Συντονιστής Περιεχομένου Ενότητας Πολιτισμού - Πεμπουσία

Η εορτή της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος ξεχωρίζει μέσα στο 15 Αύγουστο εξαιτίας του δεσποτικού χαρακτήρος της και της θρησκευτικής λαογραφίας της. Οι εκκλησιαστικές εορτές επιδρούν στο λαϊκό πολιτισμό ως τρόπος και συνέχεια της λειτουργικής ζωής στο καθημερινό βίωμα των απλών ανθρώπων της γεωγρικοκτηνοτροφίας.

Παρατηρούμε ότι κατ' αυτή την ημέρα στις Εκκλησίες ευλογούνται τα σταφύλια. Πρόκειται για το αρχαιοελληνικό έθιμο των «απαρχών» που νοηματοδοτήθηκε από την Εκκλησία. Οι «απαρχές» (από + αρχή), συνεχίζονται ακόμα και σήμερα, με την προσφορά των πρώτων σταφυλιών, του άρτου απ' το πρώτο στάρι... την ευλογία του τύρου το Πάσχα, σε άλλους δε τρόπους προσφέρουν στο ναό το πρώτο λάδι της χρονιάς, ως ευχαριστήρια αλλά και ευχετήρια προσφορά του ανθρώπου στο Θεό.

Στην Αγιά Κυδωνίας συνηθίζουν να πηγαίνουν τα σταφύλια αποβραδís, να μένουν όλη τη νύχτα στο ναό και το πρωί να ευλογούνται και να μοιράζονται. Στον Κρουσώνα «την ημέρα του Χριστού πάμε απ' τα αμπέλια και κόβουμε σταφύλια και τα φέρνουμε στην εκκλησία μαζί με βασιλικούς και τα ευλογάει ο παπάς. Στο τέλος παίρνουμε αντίδωρο, ένα τσαμπί σταφύλι κι ένα βασιλικό. Τρως μερικές ρώγες και τ' άλλο το ρίχνεις στο βαρέλι για το καλό» (Αικατερινίδης 2005:35). Ήταν συνήθεια αυτά τα σταφύλια των απαρχών να τα βάζουν στα κρασοβάρελα για να έχει την ευλογία της εκκλησίας και το κρασί.

Όσον αφορά τη λειτουργική τάξη της ευλογίας της αμπέλου ο Παν. Σκαλτσής θα σημειώσει τα εξής: «η Εκκλησία κατά παλαιά συνήθεια ευλογούσε πάντοτε τον τρύγο και τα σταφύλια, όπως ακριβώς έκανε και με τις άλλες απαρχές και τα πρωτογεννήματα. Υπάρχει μάλιστα και κανόνας που επιβάλλει την ευλογία του σίτου και της σταφύλης, πριν αυτά αναλωθούν από τους πιστούς. Συνέχεια αυτής της παράδοσης είναι ακριβώς και η ευλογία των σταφυλιών κατά την 6η Αυγούστου, εορτή της Μεταμορφώσεως. Διασώζεται μάλιστα και ειδική ευχή, η οποία στα χειρόγραφα μαρτυρείται από το 10ο αιώνα, με διάφορους τίτλους, όπως

«Ευχή του σταφυλιού», «Ευχή εις μετάληψιν σταφυλης», «Ευχή επί σταφυλής και πάσης οπώρας», «Ευλογία αμπέλου και σταφυλής».

Η λαογραφία της ημέρας δεν εξαντλείται στην ευλογία των σταφυλιών ή των σύκων. Είναι μέρα χαρούμενη, γράφει ο λαογράφος μας Δημήτριος Λουκάτος («Τα καλοκαιρινά»), που επιτρέπει και τη διακοπή της νηστείας του Δεκαπενταύγουστου, με ψάρι και σκορδαλιά. [...] Από παρετυμολογία (αλλά και κυριολεξία) προς το Σωτήρα, ο λαός έφτιαξε τη λέξη «σωτηρεύω», δηλ. σώζω ή συντηρώ και, είτε εφαρμόζει πρακτικές θεραπευτικές ενέργειες (μαζεύει βότανα, εκκλησιάζει τους αρρώστους του), είτε φροντίζει να εξασφαλίσει τα ρούχα του για το χειμώνα που πλησιάζει.

Άλλοι στη Μικρασία περπατούσαν σε παραθαλάσσια μέρη, τρύπωναν στην άμμο και επέστρεφαν μετά από ώρες στο χωριό «μεταμορφωμένοι». Επίσης δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι στην Μεταμόρφωση του Σωτήρος είναι αφιερωμένοι ναοί των μεγαλύτερων και επιβλητικότερων ελληνικών φρουριών, γεγονός που δείχνει την σημασία, θρησκευτική και εθνικά αναγεννητική, που ο λαός μας ανέκαθεν έδινε στην μεγάλη αυτή εορτή. Επίσης οι εκκλησιές και τα μοναστήρια που τιμώνται στη Θεία Μεταμόρφωση χτίζονται σε ψηλώματα, γιατί η παρουσία του Χριστού, την ημέρα αυτή, είναι «ηλιακή».

Είναι σαφές ότι στον πολιτισμό που πηγάζει από τον ορθόδοξο τρόπο ζωής τα υλικά αγαθά αναφέρονται στη Ποιητή και Κτίστη των απάντων. Ο πιστός άνθρωπος της υπαίθρου προσκομίζοντας για ευλογία τις απαρχές των καρπών και των γεννημάτων του, αναθέτει ουσιαστικά την ελπίδα της επιβίωσής του στον Θεό. Το ορθόδοξο εορτολόγιο σοφά κατανεμημένο μέσα στο έτος γίνεται αφορμή εορτής καισχόλης και αφορμή κοινωνικών και βιοτικών βιωμάτων. Το γεγονός ότι σήμερα δεν αργούμε ούτε τις Κυριακές μήπως είναι αποτέλεσμα ενός ανεόρταστου τρόπου ζωής;

<http://bit.ly/2M5Hsyv>